

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг
долзарб муаммолари. -2022. -№ 3(6).

ISSN: 2181-1342 (Online)

<https://scienceproblems.uz>

Иқтисодиёт фанлари

Shaislamova Nargiza Kabilovna

Toshkent moliya instituti “Baholash ishi va
investitsiyalar” kafedrasida katta o’qituvchisi

Qudratova Feruza Nasriddinovna

Toshkent moliya instituti talabasi

O’ZBEKISTONDA TIJORAT BANKLARI LIKVIDLILIGINI OSHIRISHDA RAQAMLI BANK XIZMATLARIDAN FOYDALANISH

Аннотация. Tijorat banklarining o’zaro raqobatbardoshligini ta’minlashda, mijozlar oldidagi majburiyatlarining bajarilishiga erishishda va iqtisodiyotdagi to’lovlarning uzluksizligini ta’minlashda ularning likvidlilik ko’rsatkichlarining yaxshilanishi muhim ahamiyatga ega hisoblanadi. Ushbu maqolada masofaviy bank xizmatlarining bank faoliyatidagi ahamiyati va likvidlilik ko’rsatkichlariga ta’siri o’rganilib, rivojlangan xorij davlatlarining amaliyotlariga tayangan holda tijorat banklarining likvidliligini yaxshilashga ta’sir etuvchi omillar tahlil qilingan va takliflar berilgan.

Калит so’zlar: likvidlik, raqamli bank, masofaviy bank xizmatlari, tijorat banklari likvidligi, likvidlik ko’rsatkichlari, likvidli aktiv.

Шаисламова Наргиза Кабиловна

старший преподаватель кафедры
«Оценочное дело и инвестиции»

Ташкентского финансового института

Кудратова Феруза Насриддиновна

Студентка Ташкентского финансового института

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЦИФРОВЫХ БАНКОВСКИХ УСЛУГ ДЛЯ ПОВЫШЕНИЯ ЛИКВИДНОСТИ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ В УЗБЕКИСТАНЕ

Аннотация. Повышение ликвидности коммерческих банков имеет большое значение в обеспечении их взаимной конкурентоспособности, выполнении своих обязательств перед клиентами и обеспечении непрерывности платежей в экономике. В этой статье рассматривается значение дистанционного обслуживания в банковской сфере и его влияние на показатели ликвидности, анализируются факторы, влияющие на улучшение ликвидности коммерческих банков и даются рекомендации, основанные на практике развитых стран.

Ключевые слова: ликвидность, цифровой банкинг, дистанционное банковское обслуживание, ликвидность коммерческих банков, коэффициенты ликвидности, ликвидные активы.

Shaislamova Nargiza Kabilovna
Senior Lecturer, Department of Valuation
and Investments, Tashkent Institute of Finance
Kudratova Feruza Nasriddinovna
Student of the Tashkent Institute of Finance

USE OF DIGITAL BANKING SERVICES TO INCREASE THE LIQUIDITY OF COMMERCIAL BANKS IN UZBEKISTAN

***Abstract.** Improving the liquidity of commercial banks is important in providing the competitiveness of commercial banks, fulfilling their obligations to customers, and ensuring the continuity of payments in the economy. This article examines the importance of remote banking services in banking and its impact on liquidity indicators, analyzes the factors influencing the improvement of liquidity of commercial banks and makes recommendations, based on the practice of developed countries.*

***Keywords:** liquidity, digital banking, remote banking services, liquidity of commercial banks, liquidity ratios, liquid assets.*

Kirish

O‘zbekiston Respublikasi bank tizimini rivojlantirish oldida turgan asosiy vazifalardan biri – bu bank xizmatlari sifatini oshirish, xizmatlar ko‘lamini kengaytirish, tijorat banklarining likvidlilik ko‘rsatkichlarini yaxshilash va ularni rivojlangan davlatlar banklari darajasiga yetkazishdan iborat.

2022 – 2026-yillarga mo‘ljallangan yangi O‘zbekistonning Taraqqiyot strategiyasida davlat ulushiga ega tijorat banklarida transformatsiya jarayonlarini yakunlab, 2026-yil yakuniga qadar bank aktivlarida xususiy sektor ulushi 60 foizgacha chiqarilishi hamda iqtisodiyotning real sektorida hamda moliya va bank sohalarida ishlab chiqarish va operatsion jarayonlarni raqamlashtirish darajasini 2026-yil yakuniga qadar 70 foizgacha oshirish ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida e‘tirof etilgan[1].

Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi bank tizimini isloh qilish bo‘yicha 2020 – 2025-yillarga mo‘ljallangan “Yo‘l xaritasi”da bank xizmatlari sifatini oshirish va ko‘lamini kengaytirish, jumladan biznes jarayonlarni maqbullashtirish va boshqaruv sifatining xalqaro standartlarini joriy qilish, tavakkalchiliklarni boshqarish tizimini takomillashtirish orqali kreditlar ajratish jarayonlarini soddalashtirish, mijozlarga keng ko‘lamli xizmatlarni (moliyaviy maslahat, investitsion banking, faktoring, loyihaviy moliyalashtirish, lizing va boshqalar) taklif etishni hamda zamonaviy axborot

texnologiyalarini joriy qilish, ya'ni masofaviy bank xizmatlari, shu jumladan, kontaktsiz to'lovlar soni va qamrovini kengaytirish, avtomatlashtirilgan skoring tizimi, raqamli identifikatsiyalash va kredit konveyeridan keng foydalanish, bank ma'lumotlari va tizimlarining axborot xavfsizligini kuchaytirish, bank sohasidagi yangi konsepsiya va texnologiyalarni joriy qilish (fintex, marketplays, raqamli bank)ni ustuvor vazifa sifatida belgilab qo'yilgan[2].

Jahon bank amaliyotida tijorat banklari likvidliligini tartibga solish bo'yicha qator talablar, me'yorlar va tamoyillarni takomillashtirishga qaratilgan ilmiy tadqiqotlar amalga oshirilgan. Ushbu tadqiqotlarda tijorat banklari likvidligi bilan bog'liq riskni kamaytirish, likvidlikni tartibga solish va ta'minlash, uni aniqlashni hamda raqamli iqtisodiyotda tijorat banklari likvidliligini tartibga solishda kutilmaganda talablarni bajarish, yuqori likvidli va barqaror mablag'lar bilan ta'minlash kabi masalalar o'zining ilmiy yechimini topmagan. Shuningdek, respublikamiz tijorat banklaridagi likvidlik ko'rsatkichlari birmuncha salbiy holatga ega, ya'ni pandemiya sharoitida 2020 yilning 1-aprelidan 1-oktyabriga qadar tijorat banklari tomonidan berilgan kreditlar bo'yicha to'lovlarning kechiktirilganligi hamda mamlakatimiz tijorat banklari jalb qilingan resurslari tarkibida xorijiy mablag'lar shakllantirilmayotganligi, ya'ni davlatlararo o'zaro integratsiyada masofaviy bank xizmatlaridan yetarli darajada foydalanilmayotganligi mavzuning dolzarbligidan dalolatdir.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Ushbu mavzuning ayrim nazariy va amaliy jihatlari bir qancha xorijlik olimlar Дж.Синки, П.Роуз, Э.Дж.Долан, О.Лаврушин, И.Ларионова, Christa H.S.Bouwman, Javier Bianchi, Saki Bigio, Natacha Valla, Béatrice Saes-Escorbiac and Muriel Tiesset¹lar tomonidan o'rganilgan.

Javier Bianchi va Saki Bigio banklar, likvidlik boshqaruvi va pul siyosati bo'yicha tadqiqot olib borib, banklarning likvidligini boshqarish pul-kredit siyosatini o'tkazish va amalga oshirishda markaziy o'rinni egallaydi. Markaziy banklar kreditlash va likvid aktivlarni ushlab turish o'rtasidagi o'zaro kelishuvga ta'sir ko'rsatish orqali kredit mablag'lari taklifiga ta'sir qiladi va bu kanal orqali ular real iqtisodiyotga ta'sir

---

¹ Финансовый менеджмент в коммерческом банке и в индустрий финансовых услуг, пер. с англ.- Дж. Синки, - М.: Алтана Бизнес букс, 2007-1018 с.; Роуз П.С. Банковский менеджмент. - М.: Дело-ЛТД. 1995.-743 с. Philip Davis, E. (2009); Долан Э. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика. Пер.с англ. – М.: Кемпбелл, 1996-448 с; Christa H.S. Bouwman. Liquidity: How Banks Create It and How It Should Be Regulated. Forthcoming in The Oxford Handbook of Banking (2nd edition; A.N. Berger, P. Molyneux, and J.O.S. Wilson (eds.)); Javier Bianchi Saki Bigio. Banks, liquidity management and monetary policy. National bureau of economic research 1050 Massachusetts Avenue Cambridge, MA 02138 September 2014. Working Paper 20490 <http://www.nber.org/papers/w20490> P. 21-25. Natacha Valla, Béatrice Saes-Escorbiac and Muriel Tiesset. Bank liquidity and financial stability./Irving Fisher Committee on Central Bank Statistics/IFC Bulletin No 28. August 2008.

qiladi. Banklarning likvidlikni qanday boshqarishini tushunish pul-kredit siyosatini o'tkazish va amalga oshirishni tushunish uchun muhim ahamiyatga ega, degan fikrlarni berib o'tgan[3].

Natacha Valla, Béatrice Saes-Escorbiac va Muriel Tiessetlar o'zlarining "Banklar likvidligi va moliyaviy barqarorligi" nomli ilmiy izlanishida banklarning likvidligining yaxshilanishida muhim ahamiyatga ega ko'rsatkichlar haqida 1993-2005 yillar oralig'idagi Fransiyadagi holat bo'yicha yoritib o'tgan [4].

Shuningdek, o'zbek olimlaridan Sh.Z.Abdullayeva "Likvidlilik atamasini sotish, aktivlarni pul mablag'lariga aylantirishning amalga oshirilishini, ya'ni bankning Markaziy bank yoki vakil banklardagi naqd pul mablag'laridan oqilona foydalanish, likvid aktivlarini sotish imkoniyati va hokazolarni anglatadi" deya o'zining ilmiy izlanishlari davomida ta'rif berib o'tgan[5].

Izbosarov Boburjonning xulosasiga ko'ra, raqamli iqtisodiyot sharoitida tijorat banklari likvidlilikini tartibga solish elektron xizmatlar asosida amalga oshirilib, bu jarayonning samarali usullarining yo'lga qo'yilmasligi natijasida, dastlab ular likvidsizlik holatiga tushadi, keyinchalik esa ularning faoliyatida to'lovga qobiliyatsizlik holati yuz beradi va oxir-oqibat bankrotlikka uchraydi. Shu bois, raqamli iqtisodiyotda banklar kutilmagan vaziyatda likvid mablag'larga ehtiyojini qondirish maqsadida banklararo elektron pul bozori platformasini tashkil etish va samarali ishlashini ta'minlash maqsadga muvofiqdir [6].

Haqiqatdan ham, zamonaviy elektron texnologiyalarni faol qo'llash paytida elektron pullardan foydalanish hamda masofaviy bank xizmatlarini yo'lga qo'yish nafaqat tijorat banklarining samaradorligiga va likvidligiga ijobiy ta'sir ko'rsatib, xarajatlar miqdorining kamayishiga sabab bo'ladi, balki mijozlarga ham ko'plab qulayliklar yaratib beradi.

Tahlil va natijalar

Bugungi shiddat bilan rivojlanayotgan davrda zamonaviy moliyaviy texnologiyalar va dasturiy ta'minotlarga bo'lgan talab o'sib bormoqda. Xususan, bank sektoriga raqamli texnologiyalarning kirib kelishi bank tizimida samaradorlikni oshirib, xarajatlarni kamaytirishga hamda mijozlarning yumushlarining tez amalga oshishiga imkoniyat yaratib bermoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining faoliyatini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni imzolanganach, bank tizimiga chakana bank xizmatlariga ixtisoslashgan "raqamli" banklar va bank bo'linmalarini tashkil etish hamda innovatsion bank texnologiyalaridan foydalangan holda mijozlarga xizmat ko'rsatish sifatini yanada kengaytirish vazifasi yuklatilgan. Shunga ko'ra, O'zbekistonda 2020 yilda "Anorbank"

va “TBC bank”lar raqamli bank sifatida ro‘yxatga olindi. Shuningdek, 2021-yil 1-noyabrdan boshlab “Apelsin” ilovasini raqamli bank sifatida ishlatila boshlandi [7].

Tijorat banklari tomonidan mijozlarga bankka kelmasdan turib, masofaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlari yaratilgan. Hozirgi kunda mamlakatimizning deyarli barcha tijorat banklari tomonidan bank mobil ilovalari joriy etilgan. Shuningdek, bir necha to‘lov tashkilotlarining mobil ilovalari faol ishlamoqda. Bu esa, aholiga bankka tashrif buyurmagan holda, qulay, tezkor va ishonchli to‘lov xizmatlaridan foydalanish imkonini bermoqda.

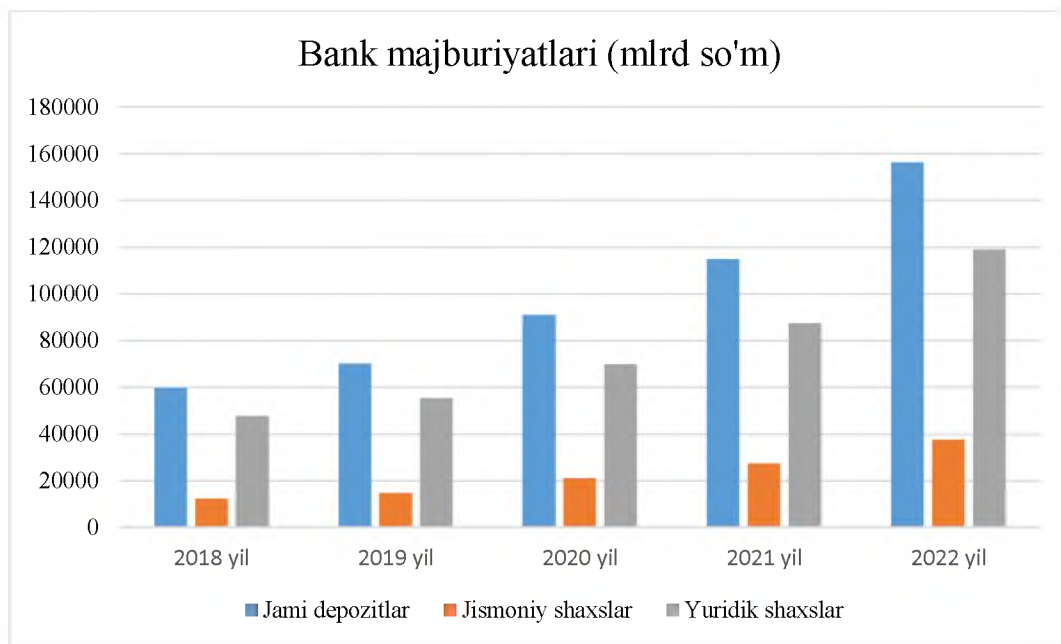
Tijorat banklari va to‘lov tashkilotlarining mobil ilova xizmatlaridan foydalanishning afzalliklari quyidagilar:

- uydan chiqmasdan to‘lovlarni amalga oshirish;
- infeksiya ehtimoli mavjud bo‘lgan naqd pul mablag‘larisiz xaridni amalga oshirish;
- daromad va xarajatlarni kuzatib borish;
- vaqt va transport xarajatlarini tejash va xavfsizlikni oshirish.

O‘zbekiston tijorat banklarining likvidlilik ko‘rsatkichlarini yaxshilashda raqamli bank xizmatlaridan foydalanish orqali qator ijobiy natijalarga erishilmoqda. Biroq, xalqaro moliya bozorlarida, shuningdek mahalliy bozorlarda raqobatning chuqurlashuvi tijorat banklari likvidliligini boshqarish yuzasidan dolzarb masalalarni yuzaga chiqarmoqda. Xususan, tijorat banklari o‘z majburiyatlarini uzluksiz va to‘liq ta‘minlashda, bank aktivlari tarkibida yuqori likvidli qimmatli qog‘ozlarning mavjud emasligi va investitsion operatsiyalarni amalga oshirishdagi muammolar shular jumlasidandir [6].

Likvidlik termini moddiy qiymatliklarning va boshqa aktivlarning tezda sotilishini va pulga aylanishini ifodalaydi. Bankning likvidligini, shuningdek, ko‘pgina hollarda naqd pul mablag‘larni O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankidan yoki korrespondent banklardan sotib olish qobiliyati deb ham baholashadi. To‘lig‘icha bank likvidligi deganda likvid aktivlarini sotish, pul mablag‘larini Markaziy bankdan sotib olish va aksiyalar, obligatsiyalar, depozit va omonat sertifikatlari hamda boshqa qarz instrumentlarini emissiyasini amalga oshirish imkoniyatlari nazarda tutiladi.

Biroq, raqamli iqtisodiyot sharoitida ko‘plab moliyaviy texnologiyalarning kirib kelishi tijorat banklarining likvidliligining yaxshilanishiga olib kelmoqda, ya‘ni aholining bo‘sh turgan pul mablag‘larini jalb qilish hamda bank mijozlarining bankka bo‘lgan ishonchini oshirish uchun masofaviy bank xizmatlarini taklif qilish orqali banklar ko‘plab depozit pul mablag‘lari qabul qilmoqda. Bu garchi bankning majburiyatini oshirsada, biroq aktivlarini ko‘payishiga hamda ko‘proq pul mablag‘larini aylantirishga yordam beradi.

1-rasm. Bank majburiyatlarining dinamikasi (2022 yil 1-yanvar holatiga ko'ra)¹

Yuqoridagi rasimga ko'ra, yillar davomida bankning majburiyatlari ya'ni depozitlar miqdori oshib borgan. Ayniqsa, pandemiya sharoitida o'sish tendensiyasi biroz past bo'lsada, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining faoliyatini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni imzolangach, masofaviy bank xizmatlaridan foydalanish ommalasha boshladi. Bundan ko'rinadiki, 2020-yildan boshlab depozitlar o'sish dinamikasi birmuncha tezlashgan. 2022-yil 1-yanvar holatiga ko'ra, 2018 yilga qaraganda 2,5 barobar ko'proq bank mijozlari depositlarini ishonib bankka qo'ya boshlashgan.

AQSHda likvidlilikni baholash uchun berilgan kreditlar va depozitlar summasining nisbati ko'rsatkichi (1 dan qanchalik ko'p bo'lsa, bankning likvidligi past bo'ladi) va aktivlarning umumiy summasidagi kreditlarning ulushi aktivlarni diversifikatsiya qilishning aksi sifatida ishlatiladi (bu ko'rsatkich 65-70% darjasida optimal hisoblanadi).

Yaponiya, AQSH va ko'plab Yevropa mamlakatlarida koeffitsiyentlar usuli bilan bir qatorda pul oqimi asosida banklarning likvidligini baholash ham rivojlandi. Banklarning likvidligini ta'minlash uchun kredit risklarini cheklashga chet elda katta ahamiyat beriladi.

Shuningdek, Hassan Ghodrati va Masoumeh Soleimani khahlar Eron banklarida olib borgan tadqiqot natijalariga ko'ra, raqamli banking va likvidlik boshqaruvi

¹ <https://cbu.uz/> Markaziy banking rasmiy sayti ma'lumotlariga ko'ra mualliflar tomonidan tuzildi.

o'rtasida kuchli bog'lanish bor [8]. Unga ko'ra, ular ekonometrik tahlillar o'tkazgan va quyidagi natijalarga erishgan:

elektron bank rivojlanishi va tugatilgan aktivlarning jami aktivlarga nisbati o'rtasida nisbatan kuchli chiziqli bog'liqlik mavjud;

elektron bank rivojlanishi va o'zgaruvchan likvidlik farqi o'rtasida sezilarli darajada kuchli chiziqli bog'liqlik mavjud;

elektron bank rivojlanishi va banklararo nisbatning o'zgaruvchanligi o'rtasida sezilarli darajada kuchli chiziqli bog'liqlik mavjud.

Xorij tajribasidan ko'rish mumkinki, raqamli banklarni ko'paytirish va masofaviy bank xizmatlarini ommalashtirish bank likvidligiga to'g'ridan to'g'ri ijobiy ta'sir qiladi, ya'ni xarajatlar miqdori kamayadi, bankning faqat bitta asosiy ofisi mavjud bo'lib, filiallarga ehtiyoj qolmaydi, bu esa mijozlarga har qanday joyda va vaqtda bank xizmatlaridan foydalanish imkonini beradi.

Xulosa va takliflar

Xulosa qilib aytganda, mamlakat iqtisodiyotining asosi hisoblangan bank tizimini yanada isloh qilish, uning barqarorligini oshirish, likvidlik ko'rsatkichlarini yaxshilash, yuqori xalqaro reyting ko'rsatkichlariga erishishning ustuvor yo'nalishlari hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan keng foydalangan holda zamonaviy naqd pulsiz hisob-kitoblar mexanizmlarini joriy etish bo'yicha olib borilayotgan ishlar banklarimiz tomonidan mijozlarga ko'rsatilayotgan xizmatlar sifati, to'lov intizomi va madaniyatini yangi bosqichga ko'tarilishini ta'minlash bilan birga, barcha iqtisodiy tarmoqlar taraqqiyotini mustahkamlashga ham o'zining ijobiy ta'sirini ko'rsatadi. Shunday zamonaviy texnologiyalar asosida masofaviy bank xizmatlari, xususan Internet-banking xizmatining faol joriy etilishi eng muhim masala ekanligi shubhasiz. Raqamli bank xizmatlarining tijorat banklari likvidligida muhim ahamiyatga ega ekanligi xorij davlatlari tajribasida ham tasdiqlangan.

Bunga ko'ra quyidagi takliflarni berish maqsadga muvofiqdir:

1. Banklarning faoliyatini ish uslubini o'zgartirish, bunda har bir mijozga yo'naltirilgan o'z strategiyasini ishlab chiqish orqali bank mijozlari sonini ko'paytirishi mumkin. Ya'ni jismoniy va yuridik shaxslarga ularning talablaridan kelib chiqqan holda alohida o'ziga xos masofaviy bank xizmat turlarini joriy qilish orqali tijorat banklari likvidlik ko'rsatkichlari yaxshilanadi. Mijozlarning kreditlarni olish, depozitlarni qo'yishda bankka bo'lgan ishonchini oshirishda masofaviy bank xizmatlari asosiy o'rin egallaydi.

2. Tijorat banklari tomonidan ko'rsatilayotgan internet-banking xizmati faoliyatida jismoniy shaxslarga ko'proq e'tibor qaratish hamda ularga yangicha qulayliklar yaratish, bevosita internet saytidan turib ro'yxatdan o'tish hamda xizmatni

ishga tushirish imkonini yaratish, onlayn xizmatlarning muddati o'z vaqtida amalga oshirilishini ta'minlash maqsadida to'lovlarni tekshirish qismini yanada soddalashtirish hamda ishchilar o'rtasida hujjatlar bilan ishlash vaqtini to'g'ri taqsimlash kabi takliflarni amaliyotda asta-sekinlik bilan qo'llash maqsadga muvofiqdir.

Адабиётлар/Литература/References:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022 – 2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-sonli Farmoni, 2022 yil 28 yanvar// <https://lex.uz/uz/docs/-5841063>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2020-2025-yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida" gi PF-5992 sonli Farmoni, 2020 yil 12 may.
3. Javier Bianchi Saki Bigio. Banks, liquidity management and monetary policy. National bureau of economic research 1050 Massachusetts Avenue Cambridge, MA 02138 September 2014. Working Paper 20490 <http://www.nber.org/papers/w20490> P. 21-25
4. Natacha Valla, Béatrice Saes-Escorbiac and Muriel Tiesset. Bank liquidity and financial stability, /Irving Fisher Committee on Central Bank Statistics/IFC Bulletin No 28. August, 2008.
5. Abdullayeva Sh. Pul va banklar.-T.:2010.
6. Izbosarov B.B. Raqamli iqtisodiyotda tijorat banklari likvidliligini tartibga solish. I.f.d. ilm. dar. ol. uch. baj. diss.-Toshkent, 2019. 128-129 betlar.
7. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki rasmiy sayti ochiq ma'lumotlari [//https://cbu.uz](https://cbu.uz)
8. Hassan Ghodrati and Masoumeh Soleimani khah. A study on relationship between electronic banking and liquidity management on Iranian banks. Management Science Letters 4 (2014) 1259-1270. www.GrowingScience.com/msl